

- (1) *Der Aufsatz des Schülers ist sowohl inhaltlich als auch ausdrucksmäig gut.*

U njemačkom jeziku postoji pridjevska izvedenica imenice *Ausdruck* u obliku *ausdrücklich*. Ali s tim je oblikom (formativom) povezano drugo značenje (semantika) koje za navedenu rečenicu ne dolazi u obzir. Zato je opravdana izvedenica s *-mäßig*.

- (2) *Das Stadtzentrum ist verkehrsmäig gut zu erreichen.*

U njemačkom ne postoji nikakva »jednostavna« izvedenica od Verkehr; tvorba riječi s *-mäßig* zato je i ovdje opravdana.

- (3) *Seine neue Arbeitsstelle bietet ihm berufsmäig bessere Möglichkeiten als sein früherer Tätigkeitsbereich.*

Od imenice *Beruf* može se izvesti pridjev *beruflich*. Taj se pridjev može, bez razmišljanja, uvrstiti u navedenu rečenicu; pri tom ne nastaju nikakve razlike u značenju. U ovom primjeru upotreba izvedenice sa *-mäßig*, dakle, nije opravdana i stilski je problematična.

S njemačkoga, po rukopisu, prevela Zrinjka Glovacki-Bernardi.

Radmilo Marojević

PREVODNA SEMANTIZACIJA VREMENSKIH IZRAZA
TIPOA »В ДВЕНАДЦАТОМ ЧАСУ«, »ОКОЛО
ДВЕНАДЦАТИ ЧАСОВИ«*

Za konfrontativnu analizu dvaju jezika naročito su značajne one jezičke pojave koje su karakteristične samo za jedan od tih jezika. Pri tome takve jezičke pojave mogu biti posmatrane s različitih aspekata. Utvrđivanje značenja jezičke pojave (njena semantizacija) predmet je jednojezičke gramatičke analize. Utvrđivanje jezičkih sredstava koja se u drugom jeziku upotrebljavaju za izražavanje semantičke vrednosti date jezičke pojave predmet je konfrontativne gramatičke analize. Jezička pojava može se posmatrati i s gledišta nauke o prevodenju. U tom slučaju na prevodima se može posmatrati aktuelna semantička vrednost jezičke pojave, izražena sredstvima drugog jezika. Tako dolazimo do pojma prevodne semantizacije, pod kojom podrazumevamo utvrđivanje značenja jezičke pojave u kontekstualno određenim uslovima i izražavanje tog značenja u prevodu.

* Referat pročitan 25. siječnja 1980. na XVIII skupu slavista SR Srbije.

Specifični su u ruskom jeziku, u odnosu prema srpskohrvatskom, i vremenjski izrazi tipa двенадцатый час, в двенадцатом часу и около двенадцати часов па ёсмо на njima pokazati probleme i mogućnosti prevodne semantizacije.

Izrazi tipa двенадцатый час, в двенадцатом часу imaju šire i uže značenje. Tako se izrazom двенадцатый час označava vremenski interval između jedanaest i dvanaest sati, ili češće: vreme između jedanaest i jedanaest i po, a в двенадцатом часу označava neodređeni vremenski momenat u sklopu navedenih intervala. U srpskohrvatskom jeziku nema direktnih prevodnih ekvivalenta pa se upotrebljavaju drugačije vremenske konstrukcije: posle jedanaest sati, nešto posle jedanaest sati, kad je prošlo jedanaest sati, bilo je prošlo jedanaest sati...

U srpskohrvatskim prevodima sa ruskog jezika često se pogrešno prevode izrazi navedenog tipa. Neki prevodioci konstrukcije tipa в двенадцатом часу pogrešno semantizuju izrazima tipa *u dvanaest sati* (в двенадцать часов): в одиннадцатом часу вечера скорый поезд Москва—Севастополь остановился на маленькой станции — и jedanaest sati brzi voz Moskva—Sevastopolj zastavio se na postaji (Bun., 430; prev. N. N. — B., 439); в шестом часу он вернулся в свой отель — и шест se vratio u svoj hotel (Kav. 172; 260) — ili izrazima tipa *oko dvanaest sati* (часов в двенадцать); в десятом часу она вышла на балкон — око deset sati ona izide na balkon (Bun., 465; prev. N. N., 477).

Pogrešnom semantizacijom izraza tipa в двенадцатом часу narušava se redosled glagolskih radnji: »В одиннадцатом часу ворвалась в Варьете мадам Римская. Она рыдала и заламывала руки. Василий Степанович совершенно растерялся и не знал, что ей посоветовать. А в половине одиннадцатого явилась милиция.« — »У jedanaest časova u Varijetu je došla madam Rimska. Ona je ridala i lomila ruke. Vasilij Stepanovič se potpuno izgubio i nije znao šta da joj kaže. A u deset i po je došla milicija.« (Bulg., 601; 172). U navedenom primeru iz konteksta se vidi da je izraz в одиннадцатом часу upotrebljen u užem značenju neodređenog vremenskog trenutka između deset i deset i po sati: madam Rimska je upala u Varijetu pre nego što je stigla milicija. U prevodu je poremećen redosled ta dva prizora, kao i logičnost pripovedanja: u jedanaest časova je došla madam Rimska, a u deset i po — milicija.

Pravilna prevodna semantizacija ostvarena je u onim prevodima u kojima je kao ekvivalent data vremenska konstrukcija sa predlogom *posle* (последне): »в пятом часу, их, освежённых и повеселевших, поили крепким душистым чаем« — »posle четири njima, osveženim i razgaljenim, služili su jak, mirisav čaj« (Bun., 297; prev. M. J., 294), ili zavisna vremenska rečenica sa glagolom *proći*: »в шестом часу он вискочил на берег океана« — »kada je prošlo pet sati izbio je na obalu okeana« (Bun., 285; prev. M. J., 282). Ako je vremenski interval u potpunosti obuhvaćen glagolskom radnjom, u srpskohrvatskom prevodu može biti upotrebljena vremenska konstrukcija sa predlogom *između*: između jedanaest i jedanaest i po sati, između jedanaest i dvanaest sati.

Odmah posle jedanaest je srpskohrvatski prevodni ekvivalent ruske vremenske konstrukcije *в начале двенадцатого*: »сегодня что-то подняло ее совсем ни свет ни заря, в начале первого« — danas je ustala pre sunca i zore, *odmah posle ponoći*.« (Bulg., 710; 266.)

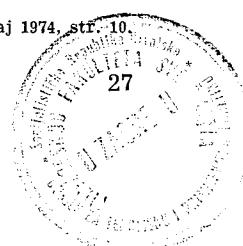
Vremenski izrazi *двенадцатый час, начало двенадцатого* mogu poslužiti i kao vremenska granica (neodređena) do koje se vrši ili ne vrši glagolska radnja. U ovoj retkoj upotrebi navedene vremenske konstrukcije i predstavljaju najveću teškoću za prevodioca: »Но тотчас же вспомнил, что со станции их / Аню и Костю — Р. М. / привезут не раньше десятого часа, потом будут кормить, поить чаем...« — »Ali se seti da se sa stanice neće dovesti pre deset časova, a onda će im se servirati večera, čaj...« (Bun., 377; prev. M. J., 382;) »Мука эта продолжалась до начала первого часа дня« — »Ovo mučenje trajalo je do jednog časa popodne« (Bulg., 510; 95). U prvom primeru Bunjin kaže da se njegovi junaci neće dovesti pre vremenskog intervala označenog izrazom *десятый час* (između devet i deset, ili između devet i deset i po), tj. da se neće dovesti pre devet časova, ili, tačnije, da će se dovesti tek posle devet časova. U prevodu je vremenska granica pomerena za gotovo ceo sat. U drugom primeru Bulgakov ističe da je mučenje trajalo do neodređene vremenske granice *начало первого часа дня* (do posle dvanaest, do podne), a ne do jedan sat popodne.

U svim dosadašnjim primerima izrazi tipa *двенадцатый час* služe za označavanje vremena dana. Takvi se izrazi upotrebljavaju i za označavanje relativnog vremena koje je prošlo od nekog dogadaja ili početka neke radnje (stanja). U ovom značenju i u srpskohrvatskom jeziku nalazimo izraze tipa *dvanaesti sat (dvanaesti čas)*: »когда побежал четвертый час казни« — »kada je otpočeо četvrti čas pogubljenja« (Bulg., 590; 161); »сидел на камне с самого начала, то есть вот уже четвертый час« — »sedeо je na kamenu od samog početka, to jest već četvrti sat« (Bulg., 591; 162); »когда истек четвертый час казни« — »по истеку четвртог časa pogubljenja« (Bulg., 594; 165) »в первый же час его стали поражать обмороки« — »već prvog sata pogubljenja on je počeо da gubi svest« (Bulg., 597; 167); »в пятом часу страданий разбойников« — »petog časa stradanja razbojnika« (Bulg., 596; 167); »Гестас к концу третьего часа казни сошел с ума« — »Hestas je krajem trećega sata pogubljenja poludeо« (Bulg., 597; 167); »Так прошел час и пошел второй час. (...) В конце третьего часа Маргарита глянула вниз совершенно безнадежными глазами и радостно дрогнула: поток гостей редел.« — »Tako je prošao jedan, a za njim i drugi sat (i počeо drugi sat — R. M.). (...) Krajem trećeg časa Margarita je pogledala nadole potpuno beznadežnim pogledom, i radosno se trgla — potok gostiju se smanjivao.« (Bulg., 685—686; 247). Kao što se iz navedenih primera vidi, u ruskom i srpskohrvatskom jeziku za izražavanje relativnog vremena služi ista konstrukcija kao osnova, uz izvesne opšte predložno-padeške specifičnosti.

Izraz *двенадцатый час* upotrebljava se i figurativno: »двенадцатый час старого мира« — »dvanaesti čas starog sveta«.¹

Ruski izraz *около двенадцати часов* i srpskohrvatski *око dvanaest sati* mogu se posmatrati kao međuježički homonimi. Ruski izraz znači pre, ispred dvanaest sati, dok srpskohrvatski označava neodređeno vreme koje može biti i pre i posle dvanaest sati. Izrazi *око tri sata, oko dvanaest sati* prevodni su ekvivalenti ruskih vremenskih izraza *часа в три, часов в двенадцать*: »смеркалось часа в три« — »smrkavalо se već oko tri sata.« (Bun., 194; prev. N. N., 180.) A *около двенадцати часов, около полуночи*, *около полуночки* na srpskohrvatski prevodimo: *pre dvanaest sati, ispred podne, ispred ponoći, pred podne*,

¹ Isp. i primer: »двенадцатый час последней империи», Новое время, 17. maj 1974, str. 10.

pred ponoć, (bilo je) skoro dvanaest sati: »Уже около одиннадцати, а я пишу без огня.« — »Već je skoro jedanaest, a ja pišem bez svetlosti.« (Kav., 70; 104.)

Česte su prevodne greške i pri semantizaciji vremenskih izraza tipa *около двенадцати часов*: »было около десяти часов утра« — »bilo je oko deset časova pre podne.« (Bulg., 458; 43.) Značenje vremenskog izraza može se preteti na srpskohrvatski jezik u promjenjenoj konstrukciji: *bilo je skoro deset sati*, ili: *још nije bilo deset sati*.

U sledećem primeru u prevodu je narušen vremenski redosled: »финди-ректор представил себе Стёпу в ночной сорочке и без сапог влезающим сегодня около половины двенадцатого в какой-то невиданный сверхбыстроходный самолет, а затем его же, Стёпу, и тоже в половине двенадцатого, стоящим в носках на аэродроме в Ялте« — »findirektor je zamislio Stepu u noćnoj košulji i bez čizama kako se penje tog istog dana oko jedanaest i po u neki neviđeni brzi avion, a posle toga njega, Stepu, isto tako u jedanaest i po, kako stoji u čarapama na aerodromu u Jalti.« (Bulg., 523; 107.) Ruski pisac je htio da naglasi neverovatnu brzinu kojom se njegov junak iz Moskve našao na Jalti: nekoliko minuta pre jedanaest i po nalazio se u Moskvi, a u jedanaest i po bio je već na Jalti. U prevodu je izgubljena vremenska razlika (»око jedanaest i po«, »isto tako u jedanaest i po«).

Problem prevodne semantizacije vremenskih izraza tipa *в двенадцатом часу*, *около двенадцати часов* mi smo pokazali na primeru srpskohrvatskih prevoda. Interesantno bi bilo uporediti ruske konstrukcije navedenih tipova i sa drugim, naročito slovenskim jezicima.

LITERATURA

- Булг. — М. Булгаков, *Белая гвардия. Театральный роман. Мастер и Маргарита*, Москва, 1973; M. Bulgakov, Majstor i Margarita, Subotica, 1968. (Prevod Milana Čolića.)
- Бун. — И. Бунин, *Стихотворения. Рассказы. Повести*, Москва, 1973; I. Bunjin, Pe-
sme i pripovetke, Beograd-Moskva, 1976. (Prevodi Milivoja Jovanovića, Nede
Nikolić-Bobić i Nikole Nikolića.)
- Кав. — В. Каверин, *Избранные произведения в двух томах*, т. 1, Москва, 1977; V.
Kaverin, Pred ogledalom, Beograd, 1977. (Prevod Milice Nikolić.)